

Enter, De Akkers 3

rapport 1524

Enter, De Akkers 3 (gemeente Wierden)

Een archeologische opgraving

J.B. de Voogd en N. Huisman

Met een bijdrage van:

W. van Zijverden



Colofon

ADC Rapport 1524

Enter, De Akkers 3 (gemeente Wierden)
Een archeologische opgraving

Auteur: J.B. de Voogd en N. Huisman, met een bijdrage van W. van Zijverden

In opdracht van: Gemeente Wierden, dhr. G.J. Grievink

Foto's en tekeningen: ADC ArcheoProjecten, tenzij anders vermeld

© ADC ArcheoProjecten, Amersfoort, februari 2009

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt
worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

ADC ArcheoProjecten aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend
uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'N. Prangsmas', with a long horizontal line extending to the right.

Autorisatie:
N. Prangsmas

ISBN 978-90-6836-514-6

ADC ArcheoProjecten
Postbus 1513
3800 BM Amersfoort
Tel 033 299 8181
Fax 033 299 8180
Email info@archeologie.nl

Inhoudsopgave

Administratieve gegevens van het onderzoeksgebied	4
Samenvatting	5
1 Inleiding	7
1.1 Algemeen	7
1.2 Vooronderzoek	7
1.3 Doel van het onderzoek en onderzoeksvragen	7
1.4 Opzet van het rapport	8
2 Methoden	8
3 Resultaten	10
3.1 Fysisch geografisch onderzoek (W. van Zijverden)	10
3.2 Sporen en structuren	11
3.2.1 Spiekers	11
3.2.2 Greppels	12
3.2.3 Kuilen	12
3.2.4 Palenzwerm	12
3.3 Vondstmateriaal	13
4 Synthese	14
4.1 Algemeen	14
4.2 Beantwoording van de onderzoeksvragen	14
5 Conclusie	14
Literatuur	15
Lijst van afbeeldingen	15
Lijst van tabellen	15
Bijlage 1. Sporenoverzicht put 1	16
Bijlage 2. Sporenoverzicht put 2	17
Bijlage 3. Sporenoverzicht put 3	18
Bijlage 4. Sporenoverzicht put 4	19
Bijlage 5. Sporenoverzicht put 5	20
Bijlage 6. Sporenoverzicht put 6	21
Bijlage 7. Allesporenkaart DO	22
Bijlage 8. Thematische kaart met aard spoor en structuren	23
Bijlage 9. Overzicht onderzoeken fase 1 t/m 3	25
Verklarende woordenlijst	27
Afkortingen in de database	28

Administratieve gegevens van het onderzoeksgebied

Provincie:	Overijssel
Gemeente:	Wierden
Plaats:	Enter
Toponiem:	De Akkers 3
Kaartblad:	28D
Coördinaten:	N: 235.850/479.802, O: 235.907/479.750, Z: 235.884/479.687, W: 235.802/479.714
Projectverantwoordelijke:	J.B. de Voogd
Bevoegde overheid:	Gemeente Wierden
Deskundige namens de bevoegde overheid:	Dhr. G.J. Grievink
ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer (CIS- code):	29008
ADC-projectcode:	4108575
Complex en ABR codering:	Basisnederzetting(NBAS)
Periode(n):	Late Prehistorie/Middeleeuwen
Geomorfologische context:	Dekzandrug (RDE) met enkeerdgrond (esdek)
NAP hoogte maaiveld:	11.20 tot 11.70 +NAP
Maximale diepte onderzoek:	100 cm -mv
Uitvoering van het veldwerk:	2 t/m 6 juni 2008
Beheer en plaats documentatie:	Provinciaal Depot te Deventer



Samenvatting

In opdracht van de Gemeente Wierden heeft ADC ArcheoProjecten van 2 tot en met 6 juni 2008 een archeologische opgraving uitgevoerd in het plangebied Enter De Akkers fase 3. Het plangebied is gelegen aan de noordwestzijde van de dorpskern van Enter en wordt begrensd door de Zwiksweg en de Weitakkersweg. In totaal is een oppervlakte van 1828 m² onderzocht.

Het landschap rond Enter bestaat uit een dekzandvlakte waarin zich zandruggen hebben gevormd en waar in de loop van het Holoceen natte (broek)gebieden ontstonden. De ruggen (waarop de latere essen zijn ontstaan) kenmerkten zich door uitstekende bewoningsmogelijkheden zowel voor groepen jagers-verzamelaars als boeren uit de pre- en protohistorie.

De archeologische neerslag van bewoning in het plangebied de Akkers 3 betreft vooral sporen en vondsten uit de perioden Late Bronstijd/Vroege IJzertijd en Middeleeuwen/Nieuwe tijd. De aangetroffen sporen vormen de neerslag van enkele spiekers, greppels, losse kuilen en een palenzwerm.

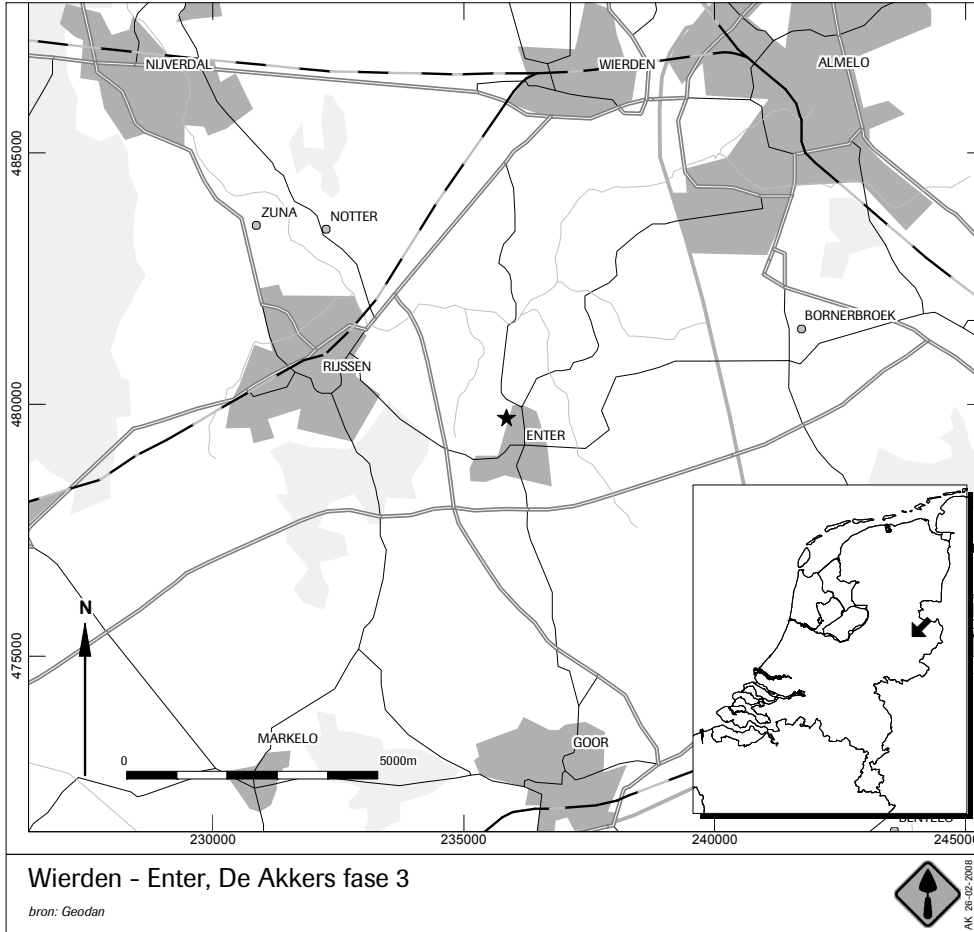
Er zijn slechts 31 scherven aardewerk aangetroffen. Deze resten leveren geen nieuwe bijdrage aan het beeld dat al bestond van de activiteiten en voedsel economie van de bewoners.

Op basis van de resultaten van de verschillende onderzoeken was al geconcludeerd dat de dekzandrug in ieder geval vanaf de Bronstijd tot in de Romeinse tijd continu bewoond is geweest. De resultaten van deze opgraving bevestigen dat beeld.

Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden.

Periode	Tijd in jaren	
Nieuwe tijd		1500 - heden
Nieuwe tijd C	1850 - heden	
Nieuwe tijd B	1650 - 1850 na Chr.	
Nieuwe tijd A	1500 - 1650 na Chr.	
Middeleeuwen:		450 - 1500 na Chr.
Late-Middeleeuwen B	1250 - 1500 na Chr.	
Late-Middeleeuwen A	1050 - 1250 na Chr.	
Vroege-Middeleeuwen D	900 - 1050 na Chr.	
Vroege-Middeleeuwen C	725 - 900 na Chr.	
Vroege-Middeleeuwen B	525 - 725 na Chr.	
Vroege-Middeleeuwen A	450 - 525 na Chr.	
Romeinse tijd:		12 voor Chr. - 450 na Chr.
Laat-Romeinse tijd	270 - 450 na Chr.	
Midden-Romeinse tijd	70 - 270 na Chr.	
Vroeg-Romeinse tijd	12 voor Chr. - 70 na Chr.	
IJzertijd:		800 - 12 voor Chr.
Late-IJzertijd	250 - 12 voor Chr.	
Midden-IJzertijd	500 - 250 voor Chr.	
Vroege-IJzertijd	800 - 500 voor Chr.	
Bronstijd:		2000-800 voor Chr.
Late-Bronstijd	1100 - 800 voor Chr.	
Midden-Bronstijd	1800 - 1100 voor Chr.	
Vroege-Bronstijd	2000 - 1800 voor Chr.	

Bron: Archeologisch Basis Register 1992



Afb. 1. Locatie van het onderzoeksgebied.



1 Inleiding

1.1 Algemeen

In opdracht van de Gemeente Wierden heeft ADC ArcheoProjecten een Archeologische Opgraving uitgevoerd voor het plangebied Enter De Akkers fase 3 (afb. 1), in het kader van nieuwbouwplannen. Dit archeologisch onderzoek valt binnen het project Enter De Akkers Fase 1 tot en met 3. In het plangebied zullen huizen worden gebouwd. Vooronderzoek op De Akkers 3 (zie §1.2) heeft aangetoond dat op voornoemde locatie resten van zwerfende erven uit de late prehistorie, met name de IJzertijd, aanwezig zouden kunnen zijn (zie voor periodisering tabel 1). De voorgenomen bouwplannen zullen deze resten vernietigen of ernstig beschadigen.

Het plangebied heeft een oppervlakte van ca. 0,7 ha en was ten tijde van het onderzoek in gebruik als grasland. Het gebied wordt begrensd door de Zwiksweg en Weitakkersweg. In het gebied zijn zes putten aangelegd met een totale oppervlakte van 1828 m².

Het veldwerk is uitgevoerd van 2 tot 6 juni 2008. In die periode zijn de werkputten aangelegd en onderzocht conform het Programma van Eisen (PvE), dat door H.M. van der Velde is opgesteld.¹ Dit ontwerp is goedgekeurd door M. Nieuwenhuis van Het Oversticht te Zwolle (namens Gemeente Wierden). De vondsten en bijbehorende documentatie die tijdens de opgraving zijn verzameld, zijn gedeponeerd in het Provinciaal depot voor bodenvondsten Overijssel te Deventer.

Het veldteam bestond uit de volgende personen: J. de Voogd (projectverantwoordelijke en seniorarcheoloog), N. Huisman (veldtechnicus), T. Krol en J. van Rooij (veldassistenten), en een kraanmachinist van de firma van Heteren. De bij dit project betrokken fysisch geograaf was W. van Zijverden. Senior archeoloog betrokken bij de uitwerking was N. Prangma. Het aardewerk is bestudeerd door S. Beckerman. De contactpersoon bij de gemeente is G.J. Grievink.

1.2 Vooronderzoek

In de afgelopen jaren (2003 tot en met 2006) is gefaseerd archeologisch onderzoek uitgevoerd in het kader van de nieuwbouwplannen De Akkers fase 1 en 2. Hierbij zijn nederzettingsresten aangetroffen uit de Late Bronstijd-vroege IJzertijd en Romeinse tijd, een systeem van paalzettingen uit de Middeleeuwen en zijn bovendien sporen teruggevonden van een jachtkamp uit de Federmesse cultuur.² Op basis van deze resultaten konden in het plangebied tijdens fase 3 resten van huisplaatsen uit de IJzertijd en Romeinse tijd verwacht worden, naast een voortzetting van de mogelijke hopplantage uit de Late Middeleeuwen.

Tijdens het proefsleuvenonderzoek van fase 3 in het begin van 2008 is een zespalige spieker gevonden die vermoedelijk in de IJzertijd is te dateren. Daarnaast zijn sporen van een dubbele palenrij aangetroffen. Deze palenrij is echter anders van vorm dan de rijen zoals deze tijdens eerder onderzoek aan de andere zijde van de Zwiksweg zijn aangetroffen. Ook is een nog ongedateerde enkele palenrij aangetroffen.³

1.3 Doel van het onderzoek en onderzoeksvragen

De archeologische opgraving heeft tot doel het materiaal van de vindplaats veilig te stellen en de gegevens te documenteren om daarmee informatie te behouden die van belang is voor de kennisvorming over het verleden.

In het PvE zijn verschillende onderzoeksvragen gesteld, die in dit rapport worden beantwoord op basis van hetgeen in de werkputten is aangetroffen:

1. Zijn er in het zuidoosten van het plangebied ook archeologische sporen aanwezig?
2. Is er inderdaad sprake van de ligging van een erf of betreffen de aangetroffen resten off-site patronen?
3. Wat is de datering en uitleg van de aanwezige sporen?
4. Hoe verhouden de resultaten zich tot die van eerder uitgevoerd onderzoek (met name De Akkers 2)?
5. Hoe moeten de resultaten van het onderzoek naar materiële cultuur worden ingepast in het reeds bekende beeld (De Akkers fase 1 en 2)?
6. Kan het paleo-ecologisch onderzoek aanvulling verschaffen op het reeds bekende beeld (De Akkers 2)?

¹ Van der Velde 2008, PvE nummer: 08-239

² Deeben e.a. 2006, Houkes en van der Velde 2008, Hulst 2003 en 2004.

³ Houkes en van Kruining 2008



1.4 Opzet van het rapport

Dit rapport betreft een standaardrapport zoals genoemd in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA 3.1 -specificatie OS15). In dit rapport worden de resultaten van het onderzoek gepresenteerd, waarna de eerste conclusies volgen.

Na de samenvatting en dit inleidende hoofdstuk volgt een omschrijving van de onderzoeksmethoden in hoofdstuk 2. In hoofdstuk 3 zijn de onderzoeksresultaten beschreven. Eerst wordt aandacht besteed aan de ontstaansgeschiedenis van het gebied en de bodemopbouw ter plaatse van de onderzoekslocatie. Daarna zijn de aangetroffen sporen beschreven en geïnterpreteerd. Op basis hiervan worden in hoofdstuk 4 de onderzoeksresultaten in een synthese geanalyseerd, in een context geplaatst en worden de verschillende onderzoeksvragen beantwoord.

2 Methoden

Het onderzoek is uitgevoerd conform de KNA 3.1 en het PvE. In het PvE werd een werkwijze voorgesteld waarbij allereerst in het zuidoosten van het terrein een lange sleuf van ca. 5 x 60 m zou worden aangelegd om vast te stellen of er daar nog kans was op archeologische resten. Deze sleuf is aangelegd en omdat daarin slechts één 'archeologisch' spoor werd aangetroffen is besloten om alleen het gedeelte dat grotendeels ten noorden van de sleuf ligt vlakdekkend op te graven. Uit vooronderzoek was immers duidelijk gebleken dat hier de grootste kans was op het aantreffen van archeologische resten. Aangezien het hier een Definitief Archeologisch Onderzoek (DAO) betrof werd aan de ligging en de afmetingen van de overige werkputten geen eisen gesteld en konden deze naar eigen inzicht worden aangelegd. Het noordelijke gedeelte van het terrein is opgedeeld in vijf putten van ca. 10 m breed. De breedte van put 5 en 6 wijkt in het noorden af in verband met de perceelsindeling.

De vlakken zijn machinaal aangelegd, zonder schaafbak, omdat deze op de zandgrond geen archeologische meerwaarde zou hebben. Tijdens de aanleg van het vlak zijn in put 1 en 3 vondsten in vakken van 5 x 5 m verzameld. In put 1 begint vak 1 in het zuiden. In put 3 ligt vak 1 in de noordoosthoek, vak 2 daarnaast, vak 3 onder vak 1 enz. Grondsporen zijn direct ingekrast. De vlakken en de stort zijn met behulp van een metaaldetector onderzocht. Vervolgens is het vlak gefotografeerd en ingemeten met de robotic Total Station (rTS), waarbij regelmatig vlak- en maaiveldhoogtes zijn genomen. Alle aangetroffen grondsporen zijn met de hand gecoupeerd waarbij vondsten zijn verzameld. Alleen de coupes die relevante archeologische informatie bevatten zijn gefotografeerd en getekend op schaal 1:20. Het restant van de gecoupeerde sporen is vervolgens met de schep of troffel afgewerkt. Er is één monster genomen uit spoor 1 van put 1.

Met behulp van de machine zijn twee profielkuilen aangelegd van circa 4 meter lengte en twee meter diepte. De profielen zijn getekend, gefotografeerd en beschreven door een fysisch geograaf, volgens SBB 5.1 waarin de lithologiebeschrijving conform NEN5104 wordt gehanteerd.⁴

⁴ Bosch 2000

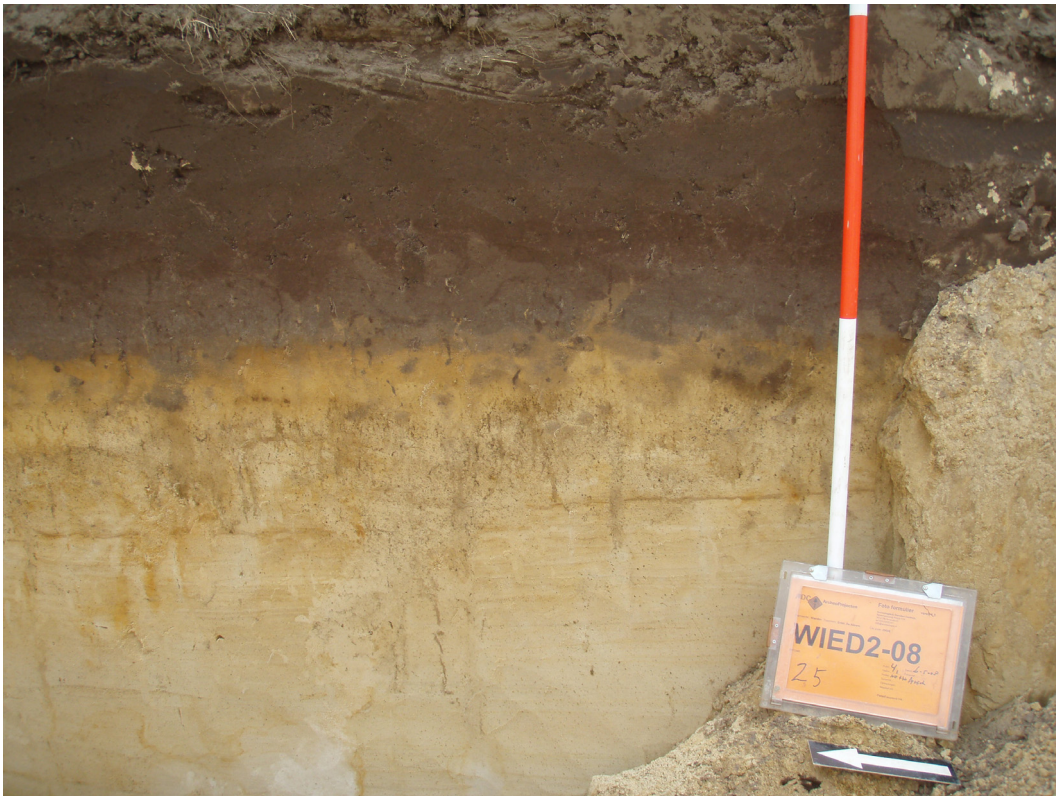


Afb. 2. Overzicht putten binnen het plangebied.

3 Resultaten

3.1 Fysisch geografisch onderzoek (W. van Zijverden)

In het kader van de opgraving is op twee plaatsen een profiel gedocumenteerd. Tijdens eerdere opgravingen in de uitbreidingswijk De Akkers zijn werktuigen uit het Laat-Paleolithicum aangetroffen. Het is onduidelijk in welke context deze werktuigen zich bevonden. Doel van de profieldocumentatie is dan ook om vast te stellen of er sprake is van een ouder bodemoppervlak op deze vindplaats. Daarnaast is de vraag, als er sprake is van een ouder oppervlak, in welke mate dit intact is.



Afb. 3. Profielkolom put 4, vlak 104.

De basis van het profiel (afb. 3) bestaat uit horizontaal gelamineerd kalkloos matig siltig, matig gesorteerd, matig afgerond, matig grof tot zeer fijn zand (105-210). Aan de basis van het pakket zand zijn enkele involuties (verknijpingen) zichtbaar die zijn ontstaan onder invloed van permafrostcondities. In het pakket is een dun bandje grind aanwezig. Dit is geïnterpreteerd als een deflatievlakte, een oppervlak waarin verstuiving heeft plaatsgevonden waarbij de fijnste delen zijn weggewaaid en alleen de grofste delen (grind) zijn blijven liggen. Dit verschijnsel wordt ook wel aangeduid met het begrip “*desert pavement*”. De top van het pakket is sterk aangerijkt met mangaan waardoor de top enigszins donker gekleurd is. In de top van het pakket wordt de gelaagdheid plaatselijk onderbroken door ronde vlekken ter grootte van een euro. Deze vlekken zijn geïnterpreteerd als graafgangen van graafkevers. De overgang naar het daarboven gelegen pakket is grillig. Op de overgang is geen grindbandje o.i.d. zichtbaar.

Het afdekkende pakket zand bestaat uit een homogeen pakket zwak siltig, matig afgerond, matig grof zand (150-210). In het zand heeft zich een bodemontwikkeld. Enkel de Bs-horizont is hiervan nog zichtbaar. De bovenliggende bodemhorizonten zijn opgenomen in een akkerlaag. De akkerlaag kenmerkt zich door een aanrijking met humus en het verspreid in de laag voorkomen van sterk gebleekte korrels. De akkerlaag is afgedekt met een tweede pakket dat sterk is aangerijkt met humus. Dit pakket is geïnterpreteerd als een esdek. Het esdek is vrijwel volledig opgenomen in de bouwvoor. Plaatselijk is het nog gedeeltelijk intact.



Het zand in het gehele profiel is geïnterpreteerd als dekzand behorend tot het Laagpakket van Wierden van de Formatie van Boxtel. Het onderste pakket dekzand is mogelijk gevormd voor het Bölling of Allerød interstediaal. Het bovenste pakket is vermoedelijk daarna gevormd.

Op basis van het profiel kan het volgende worden opgemerkt met betrekking tot het eventuele voorkomen van Laat-Paleolithische vondsten. Laat-Paleolithische vondsten mogen worden verwacht in en net onder het opgravingsvlak. Omdat de top van de bodem in het onderste pakket dekzand niet meer intact aanwezig is, worden vondsten uitsluitend in secundaire context als *desert pavement* verwacht.

3.2 Sporen en structuren

In totaal zijn 156 grondsporen aangetroffen, waarvan 144 'archeologische' sporen. De aangetroffen sporen bestaan voornamelijk uit paalsporen, greppels en kuilen (zie tabel 2). De overige 32 grondsporen bestonden uit ploegsporen/schopsteken, natuurlijke verstoringen, grondsporen waarvan de aard onbekend was en recente verstoringen. Het merendeel van de grondsporen bevond zich in het noordoostelijk deel van het terrein. In put 5 werden de meeste grondsporen waargenomen (78), vervolgens in put 6 (25), put 3 (22), put 4 (20), put 2 en in put 1 zijn slechts twee grondsporen waargenomen. De geringste spoordichtheid bevond zich derhalve in het zuidwestelijk deel van het terrein.

De sporen dateren hoofdzakelijk uit twee periodes: de IJzertijd en de Middeleeuwen/Nieuwe tijd. Op basis van het vondstmateriaal en de onderzoeken in de directe omgeving van de vindplaats kan verwacht worden dat het terrein ook gedurende de tussenliggende periode in gebruik is geweest. Op de allesporenkaart zijn enkele kleine structuren (spiekers) te onderscheiden (zie bijlage 8).

Tabel 2. Overzicht grondsporen

Aard Spoor	Aantal
Greppel	7
Kuil	22
Natuurlijke verstoring	7
Paalgat	38
Paalkuil	57
Ploegspoor / schopsteek	18
Recente verstoring	3
Aard onbekend	4
	156

Hieronder volgt een beschrijving van de aangetroffen sporen en structuren (zie het overzicht van alle sporen in bijlage 1 t/m 6 achterin het rapport).

3.2.1 Spiekers

Een spieker wordt gebruikt voor de opslag van landbouwproducten. Ze zijn vaak voorzien van een verhoogd vloeroppervlak om de oogst te beschermen tegen ongedierte en vooral tegen vocht. Langs de noordoostzijde van het terrein zijn zes spiekers aangetroffen. Spieker 6 is gedocumenteerd tijdens het voorgaande proefsleuvenonderzoek. Hieronder volgt per spieker een beschrijving.

Spieker 1

Het gaat vermoedelijk om een vier-palige structuur. Doordat een recentere greppel dwars door de structuur loopt, mist er echter één paal. De overgebleven drie ronde paalsporen met een grijs/bruine vulling hebben een resterende diepte van ca. 7 à 8 cm. De oppervlakte tussen de palen bedraagt ca. 6,9 m².

Spieker 2

Iets meer naar het zuiden in put 4 ligt nog een vier-palige structuur. In het vlak zijn alle sporen rond maar in de coupe hebben spoor 11 en 12 een onregelmatige onderkant. Spoor 6 en 7 zijn in de coupe rond, waarbij spoor 6 een komvormig uitstulpsel heeft, het paalgat (zie afb. 4). De resterende diepte van de sporen varieert van 12 tot 18 cm. De vulling is grijs/bruin. De oppervlakte tussen de palen bedraagt ca. 4 m².

Spieker 3

De ene helft van deze structuur ligt in put 4 (spoor 4 en 5) en de andere helft in put 6 (spoor 9 en 10). De resterende diepte van de sporen varieert van 17 tot 25 cm. De vulling is bruin of grijs/bruin. De oppervlakte tussen de palen bedraagt ca. 4 m².

Spieker 4

Deze spieker lijkt ook een vier-palige structuur te hebben waarbij er één paalspoor ontbreekt. Hier kan echter geen verstoring als reden van het ontbreken worden aangewezen. Mogelijk is het vlak te diep aangelegd (en/of was het spoor ondiep), of is het spoor niet als zodanig herkend. De resterende diepte van de sporen varieert van 12 tot 36 cm. De vulling is bruin/grijs. De oppervlakte tussen de palen bedraagt ca. 6,5 m².

Spieker 5

Ditmaal een structuur met zes paalsporen die, hoewel de palen niet evenredig zijn verdeeld, toch als spieker wordt gezien. De resterende diepte van de sporen varieert van 14 tot 30 cm. De vulling is bruin/grijs. De oppervlakte tussen de palen bedraagt ca. 8,7 m².

Spieker 6

Iets verder van de andere spiekers verwijderd ligt spieker 6. Deze is tijdens het proefsleuvenonderzoek aangetroffen (spoornummers 10, 11, 12, 14, 15 en 16). De onderlinge afstand tussen de paalgaten verschilt. Tussen de vier noordwestelijke paalgaten zit in de lengterichting een kleinere afstand (ca. 1 m) dan tussen die aan de zuidoostelijke kant (ca. 1,50 m). De resterende diepte van de sporen varieert van 26 tot 45 cm. De vulling is bruin/grijs. De oppervlakte tussen de palen bedraagt ca. 7,5 m². Er zijn (op spoor 14 na) twee vullingen in de sporen te herkennen (paalkuil en paalgat). In een van de paalgaten is een stuk aardewerk gevonden dat in de IJzertijd gedateerd kan worden.



Afb. 4. Spoor 6, put 4; paalkuil met paalgat(l). Spoor 24, put 6; paalkuil (r).

3.2.2 Greppels

Over het terrein zijn in NO-ZW richting en in NW-ZO richting verschillende greppels zichtbaar. Deze sporen waren bruin/grijs van kleur en niet dieper dan 10 cm. Het verloop van de greppels is onregelmatig en soms gebogen. Er zijn echter ook enkele haakse hoeken zichtbaar die aangeven dat sprake is van een greppelsysteem. De greppels lopen parallel aan de huidige perceelscheidingen en kunnen daarom uitgelegd worden als perceelscheidingen stammend uit de Late Middeleeuwen of Nieuwe tijd.

3.2.3 Kuilen

Op het opgravingsterrein zijn 22 kuilen aangetroffen. De kuilen zijn over het terrein verspreid, maar in de oostelijke punt van de opgraving zijn de meeste kuilen aangetroffen. Tijdens fase 2 konden er functies worden toegeschreven aan de kuilen (opslag landbouwproducten, ambachtelijke activiteiten, afvalkuil of (rituele) deposities). Hier is dermate weinig vondstmateriaal aangetroffen dat we enkel kunnen gissen naar de functie van de kuilen.

3.2.4 Palenzwerm

In de oostelijke helft van put 5 is een 'palenzwerm' waargenomen. Dit betekent een concentratie paalkuilen (sommige met paalgaten) zonder dat daar structuren uit te herleiden zijn. Waarschijnlijk breidt de concentratie zich verder uit naar het noorden en oosten.



3.3 Vondstmateriaal

Tabel 3. Aantal en gewicht per categorie.

Inhoud	Aantal	Gewicht (gr.)
Aardewerk	31	212
Natuursteen	1	41,5
	32	253,5

In totaal werden 31 fragmenten aardewerk gedetermineerd (tabel 4 en 5). Het merendeel van het aardewerk heeft karakteristieken die te plaatsen zijn in de Late Bronstijd/Vroege IJzertijd (1.100-500 v.Chr.). Aangezien het hier voornamelijk wandfragmenten betrof, werden de karakteristieken voornamelijk bepaald door magering en afwerking. Determinatie aan de hand van vorm was hierdoor niet mogelijk. Enkele fragmenten van vnr. 7 en 9 zouden gedateerd kunnen worden in de Romeinse tijd/Vroege Middeleeuwen (12 v.Chr. – 1.050 n.Chr.).

Drie vondstnummers met scherven komen uit paalkuilen in put 4 en 6. Deze paalkuilen maken deel uit van twee spiekers (vnr. 8 uit spieker 3 en vnr.'s 10 en 11 uit spieker 5). Vondstnummer 2 komt uit de kuil in put 1 en nummer 6 komt uit een paalkuil in put 2. De overige vondstnummers zijn verzameld tijdens de aanleg van het vlak. Drie daarvan zijn mogelijk jonger dan de Late Bronstijd/Vroege IJzertijd.

Tabel 4. Aardewerk per spoor.

Putnr.	Vlknr.	Spoornr.	Vondstnr.	Aantal	Gewicht (gr.)
1	1	5000	1	1	18,30
1	1	1	2	5	39,00
1	1	5000	3	2	14,00
2	1	1	6	2	7,00
3	1	5000	7	2	2,60
4	1	5	8	2	5,00
5	1	3000	9	1	2,80
6	1	17	10	1	9,60
6	1	23	11	15	113,70
				31	212,00

Tabel 5. Beschrijving aardewerkscherven.

Vondstnr.	Beschrijving
Vondstnr. 1: (1)	Fragment met lichte buitenkant (oxyderend gebakken, primitieve oven?); Late Bronstijd/Vroege IJzertijd
Vondstnr. 2: (5)	Fragmenten grof baksel, iets besmeten, afgegladde binnenzijde; Late Bronstijd/Vroege IJzertijd
Vondstnr. 3: (2)	1 Fragment besmeten (Late Bronstijd/Inheems-Romeinse tijd), steengruismagering 1 Fragment is verbrand.
Vondstnr. 6: (2)	Donker baksel, mooi glad, met zand- en potgruismagering; Late Bronstijd/Vroege IJzertijd
Vondstnr. 7: (2)	Romeinse tijd/Vroege Middeleeuwen
Vondstnr. 8: (2)	Randfragmenten, afgerond, iets puntig; reducerend gebakken, fijne granietmagering, afgeglad; Late Bronstijd/Vroege IJzertijd
Vondstnr. 9: (2)	Romeinse tijd/Vroege Middeleeuwen
Vondstnr. 10: (1)	Fragment met lichte buitenkant; Late Bronstijd/Vroege IJzertijd
Vondstnr. 11: (15)	Mogelijk afkomstig van één pot met platte bodem; baksel met veel zand en potgruis; Late Bronstijd/Vroege IJzertijd

Het stuk natuursteen bleek niet bewerkt en is derhalve niet onderworpen aan verder onderzoek. Ook het monster uit spoor 1, put 1 is niet uitgewerkt.



4 Synthese

4.1 Algemeen

Tijdens het proefsleuvenonderzoek van fase 3 zijn de paalkuilen van een spieker aangetroffen. De direct aan deze spieker te relateren sporen zoals een huisplattegrond, greppels en andere spiekers waren nog niet aangetoond. Men vermoedde dat het erf zich in de directe omgeving zou bevinden. Meerdere spiekers zijn bij de definitieve opgraving inderdaad aangetroffen, maar het bijhorende huis (of huizen) ontbreekt nog altijd. Mogelijk ligt dit ten noorden of oosten van de opgraving. Richting het zuiden en westen worden de sporen schaars. Het lijkt dus alsof we hier in de periferie van de nederzetting zitten. De greppels dateren vermoedelijk, in tegenstelling tot de greppels van fase 2, in de Middeleeuwen/Nieuwe tijd, in plaats van in de late Bronstijd/vroege IJzertijd.

4.2 Beantwoording van de onderzoeksvragen

De onderzoeksvragen die in het Programma van Eisen zijn gesteld zullen hier worden beantwoord op basis van de bevindingen van het onderzoek.

1. Zijn er in het zuidoosten van het plangebied ook archeologische sporen aanwezig?
- In het noordoosten is de palenzwerm aangetroffen. Deze breidt zich ongetwijfeld verder uit richting het oosten. In het zuiden en westen zijn echter nauwelijks sporen aangetroffen. De kuil in put 1 behoort wel tot dezelfde periode (Late Bronstijd/Vroege IJzertijd) maar wordt op basis van de huidige resultaten gezien als een off-site verschijnsel. Hierbij moet worden opgemerkt dat in het zuidwesten niet alles is opgegraven.
2. Is er inderdaad sprake van de ligging van een erf of betreffen de aangetroffen resten off-site patronen?
- In het onderzoeksgebied is geen sprake van de ligging van één of meerdere huizen. Wel is hier sprake van een zestal spiekers, enkele kuilen en een zogenaamde 'palenzwerm'. Wellicht zijn dit onderdelen van een erf. Het is goed mogelijk dat het huis of de huizen zelf ten noorden of noordoosten van het plangebied liggen. Het is lastig om dit te bestempelen als off-site patronen.
3. Wat is de datering en uitleg van de aanwezige sporen?
- De paalkuilen en kuilen lijken deel uit te maken van de reeds bekende nederzetting uit de Late Bronstijd-Vroege IJzertijd, aangetroffen in voorgaande fasen. De greppels zijn waarschijnlijk recenter (Middeleeuwen-Nieuwe tijd). De schopsteken dateren in de Nieuwe tijd.
4. Hoe verhouden de resultaten zich tot die van eerder uitgevoerd onderzoek (met name De Akkers 2)?
- Zie antwoord op vraag 3. De Late-Bronstijd/Vroege-IJzertijd resten lijken tot dezelfde nederzetting te behoren. Maar zoals na het proefsleuvenonderzoek ook al werd geconstateerd; er is geen directe relatie met de andere locaties aan te wijzen. De markante dubbele palenrijen zijn tijdens deze opgraving niet gevonden.
5. Hoe moeten de resultaten van het onderzoek naar materiële cultuur worden ingepast in het reeds bekende beeld (De Akkers fase 1 en 2)?
- In vergelijking met voorgaande onderzoeken is tijdens deze opgraving erg weinig vondstmateriaal verzameld. Daardoor wordt het nog moeilijker om relaties te leggen met fase 1 en 2. Er zijn enkel scherven verzameld en die zijn zo gefragmenteerd dat daaraan geen vorm, type of functie is toe te schrijven. Er kan dus helaas geen informatie worden toegevoegd aan het reeds bestaande beeld.
6. Kan het paleo-ecologisch onderzoek aanvulling verschaffen op het reeds bekende beeld (De Akkers 2)?
- Nee. Er is namelijk geen paleo-ecologisch onderzoek verricht. Er is tijdens de opgraving slechts één monster genomen (spoor 1, put 1). Deze is niet verder uitgewerkt.

5 Conclusie

Omdat het een definitief archeologisch onderzoek betrof, wordt het gebied 'De Akkers fase 3' nu vrijgegeven voor ontwikkeling. Het is echter niet geheel uit te sluiten dat buiten het onderzochte gebied toch nog archeologische resten voorkomen. Daarom merken wij op dat het aanbeveling verdient om de uitvoerder van het grondwerk te wijzen op de plicht archeologische vondsten te melden bij de bevoegde overheid, zoals aangegeven in de Monumentenwet 1988, artikel 53, lid 1.



Literatuur

Bosch, J.A.H., 2000: *Standaard Boor Beschrijvingsmethode, Versie 5.1*, Zwolle (NITG rapport, 00-141-A).

Deeben, J. O. Brinkkemper, B.J. Groenewoudt, R.C.G.M. Lauwerier, 2006: *Een Federmesser site van de Enterse akkers. Het zandeilandenrijk van Overijssel*. Amersfoort.

Houkes, M.C. & H.M. van der Velde, 2008. *Enterse akkers onderzocht. Enter de Akkers fase 2 gemeente Wierden, een archeologische opgraving*. Amersfoort, ADC-rapport 993.

Houkes, M.C. & M.E. van Kruining, 2008. *Enter de Akkers fase 3, gemeente Wierden*. Een Inventariserend Veldonderzoek in de vorm van proefsleuven. Amersfoort, ADC-rapport 1300.

Hulst, R.A., 2003: *Enter, De Akkers Zwiksweg, Archeologische waarneming aanleg bouwput naast huisnr. 18, Deventer*, BAAC rapport 03.065.

Hulst, R.A., 2004: *Wierden Enter De Akkers, Definitief Archeologisch Onderzoek, Deventer*, BAAC rapport 02.038.

Van der Velde, H.M., 2008. *Programma van Eisen DO Enter De Akkers fase 3*. Amersfoort.

Lijst van afbeeldingen

Afb. 1. Locatie van het onderzoeksgebied.

Afb. 2. Overzicht proefsleuven binnen het plangebied.

Afb. 3. Profielkolom put 4, vlak 104.

Afb. 4. Spoor 6, put 4; paalkuil met paalgat(l). Spoor 24, put 6; paalkuil (r).

Lijst van tabellen

Tabel 1. Tijdsduur van de verschillende (pre)historische perioden.

Tabel 2. Overzicht grondsporen

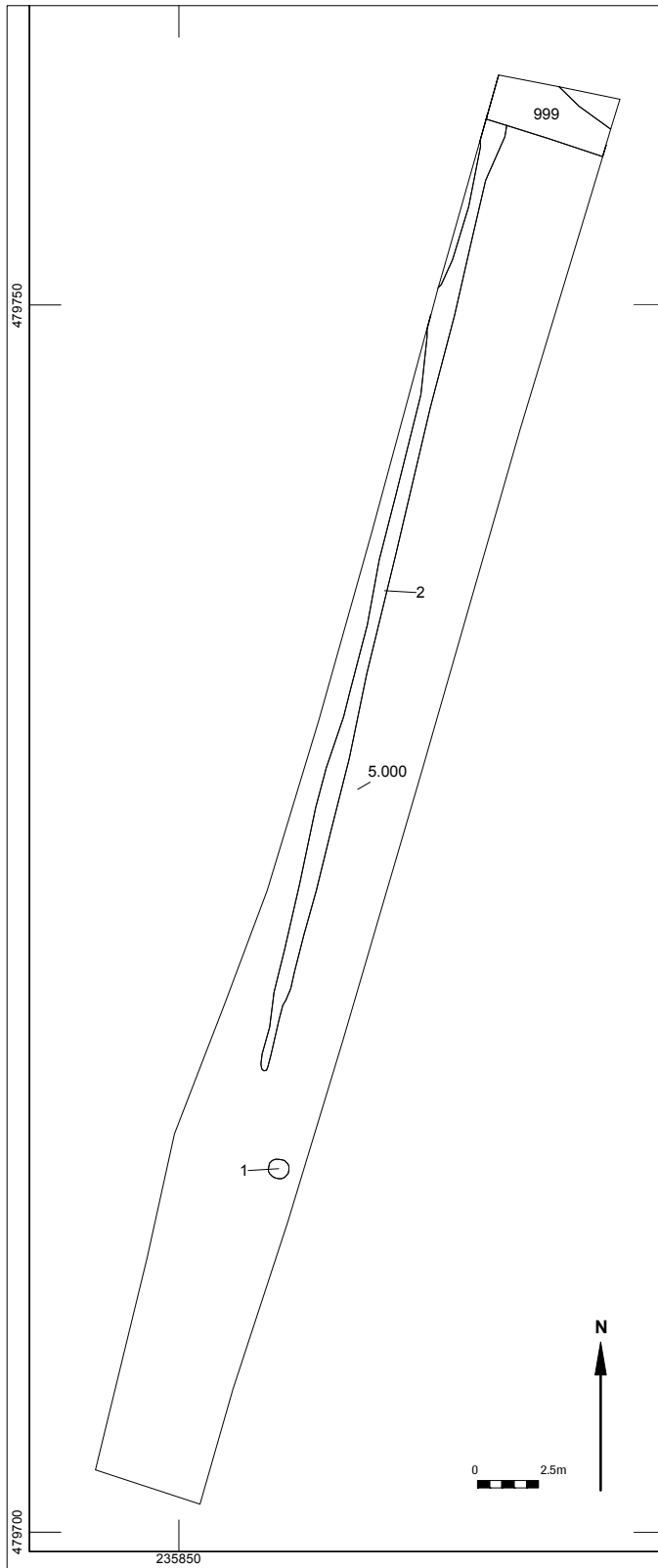
Tabel 3. Aantal en gewicht per categorie.

Tabel 4. Aardewerk per spoor.

Tabel 5. Beschrijving aardewerkscherven.

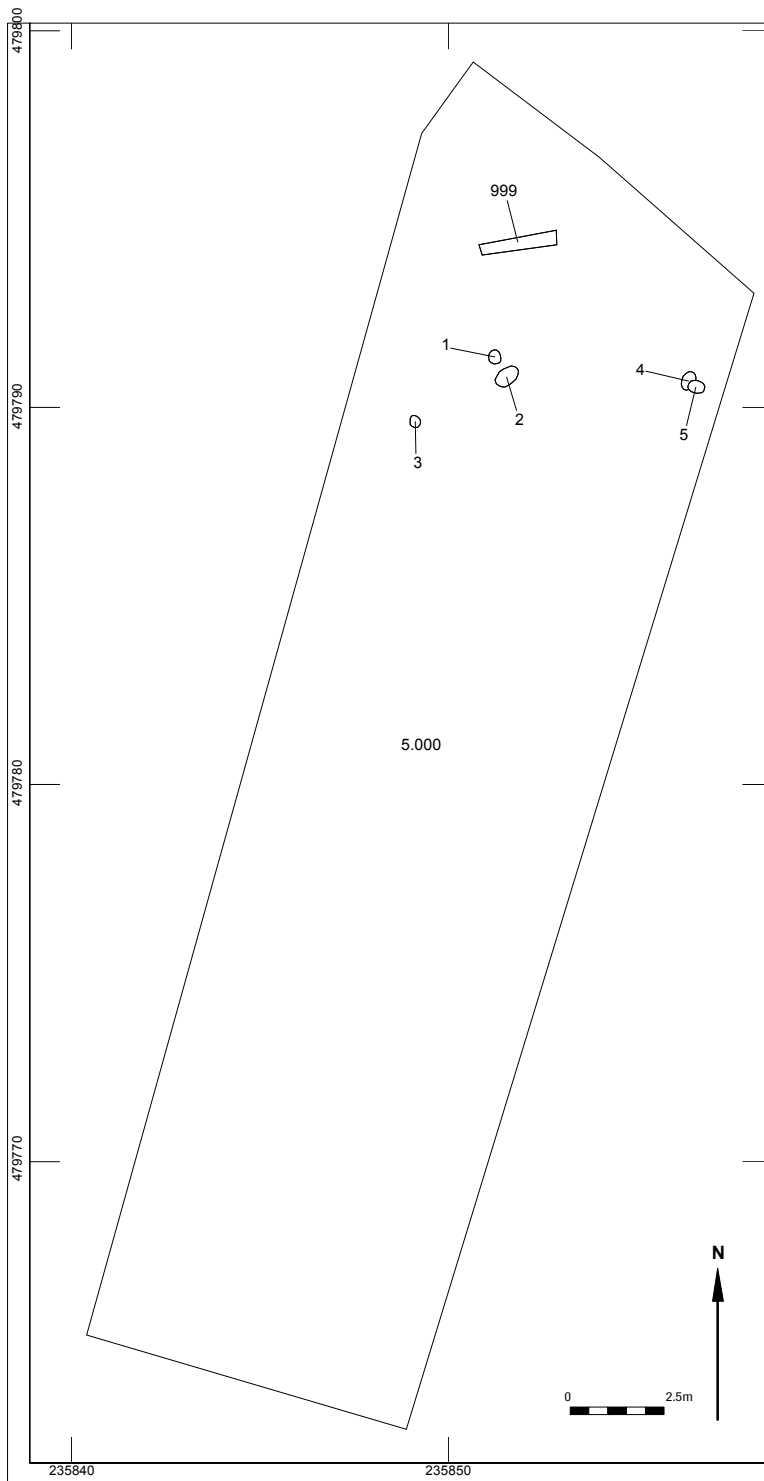


Bijlage 1. Sporenoverzicht put 1





Bijlage 2. Sporenoverzicht put 2



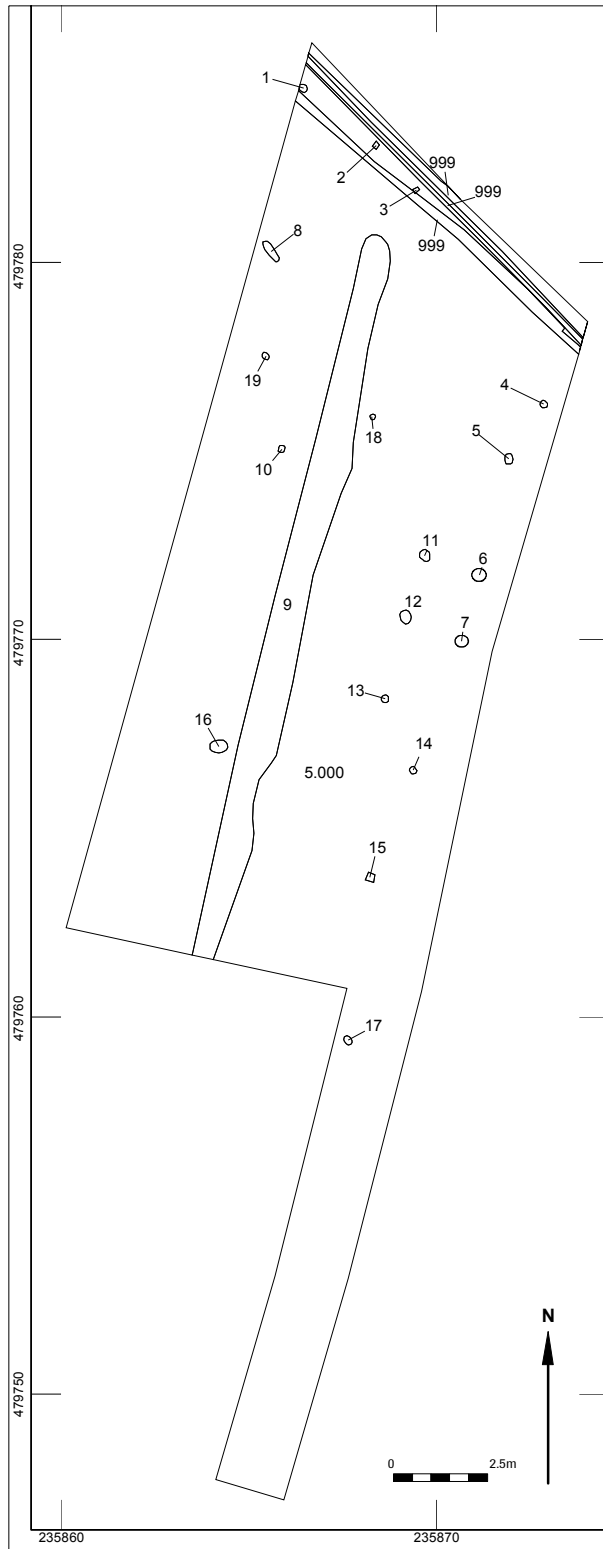


Bijlage 3. Sporenoverzicht put 3



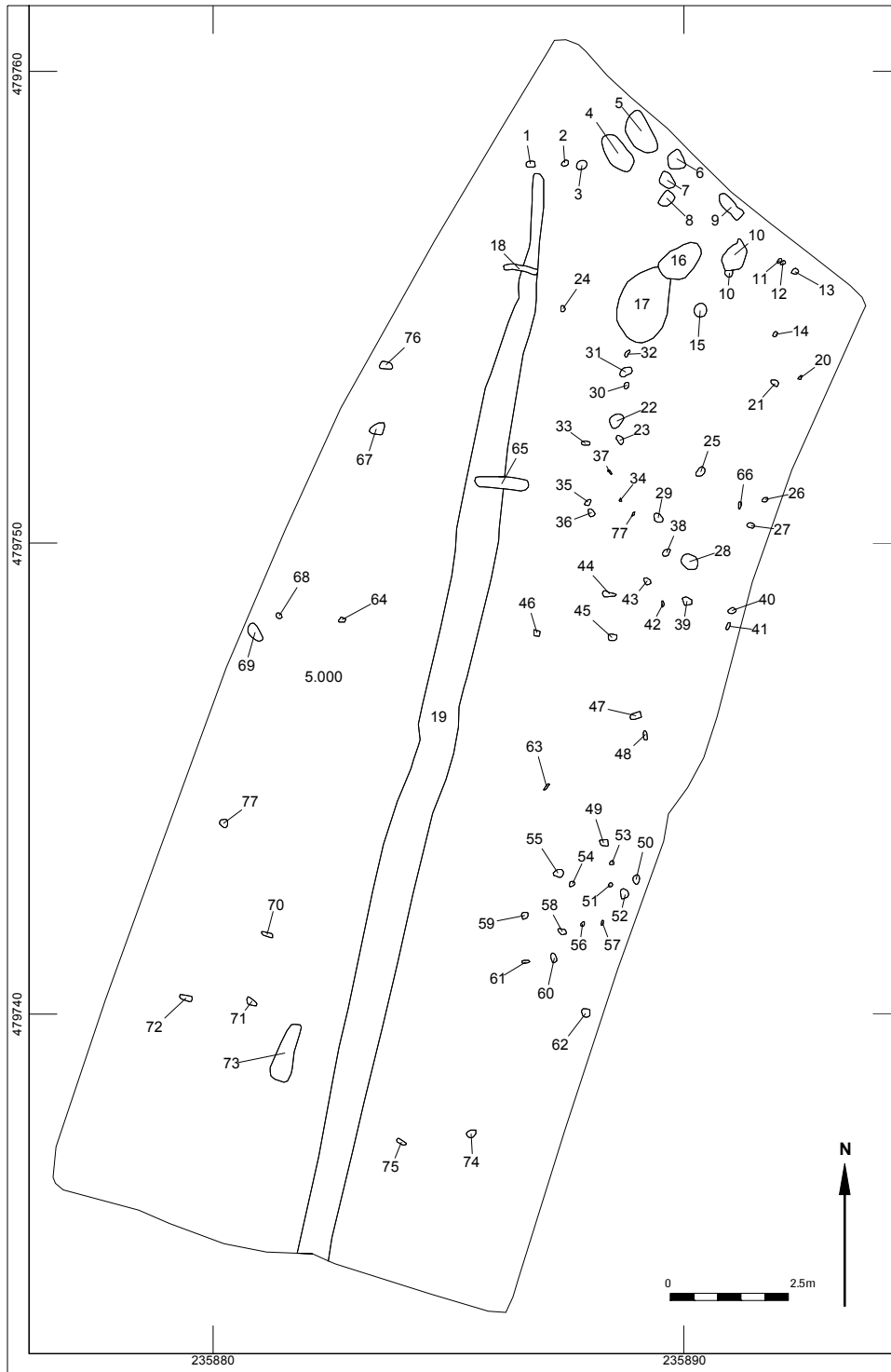


Bijlage 4. Sporenoverzicht put 4



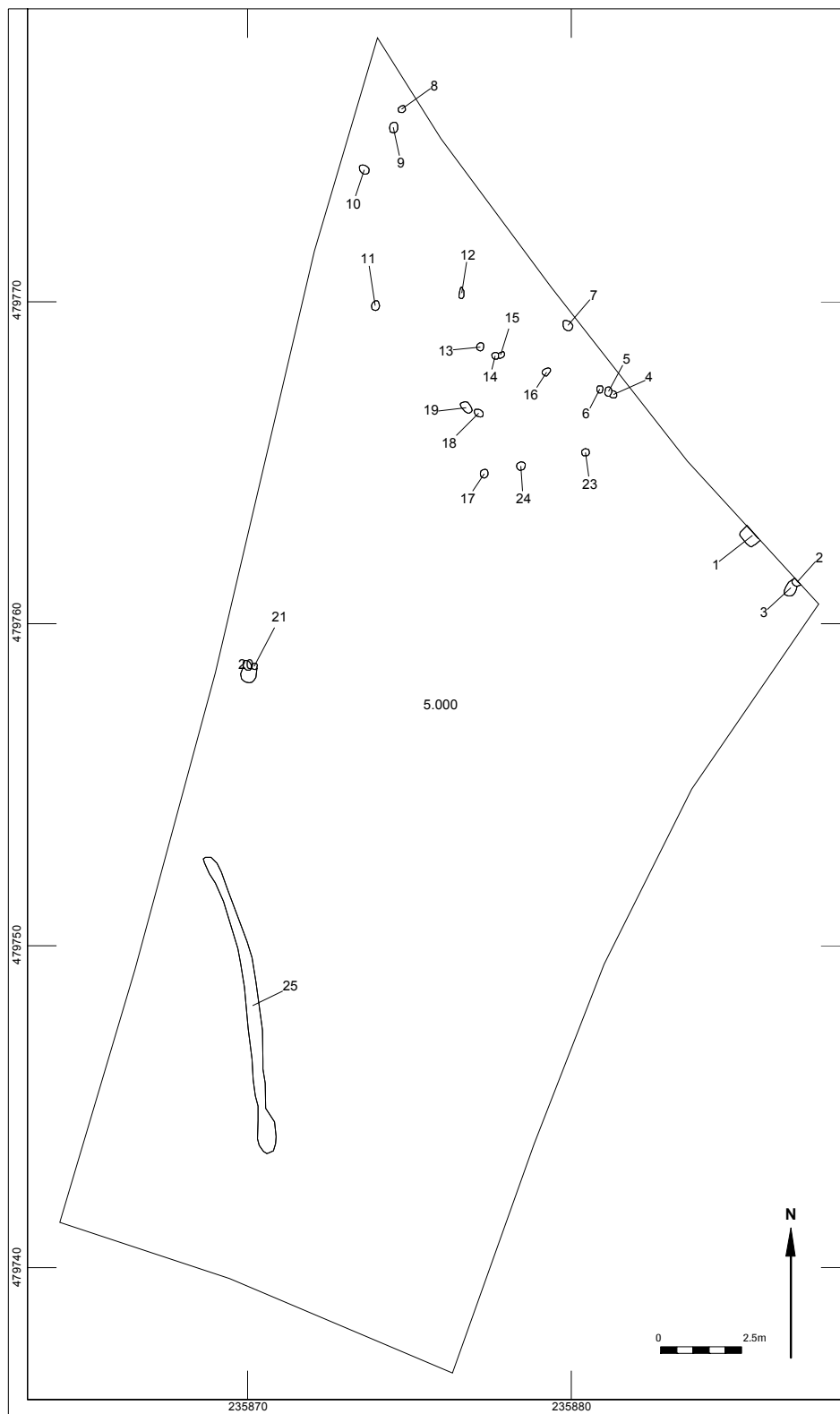


Bijlage 5. Sporenoverzicht put 5





Bijlage 6. Sporenoverzicht put 6



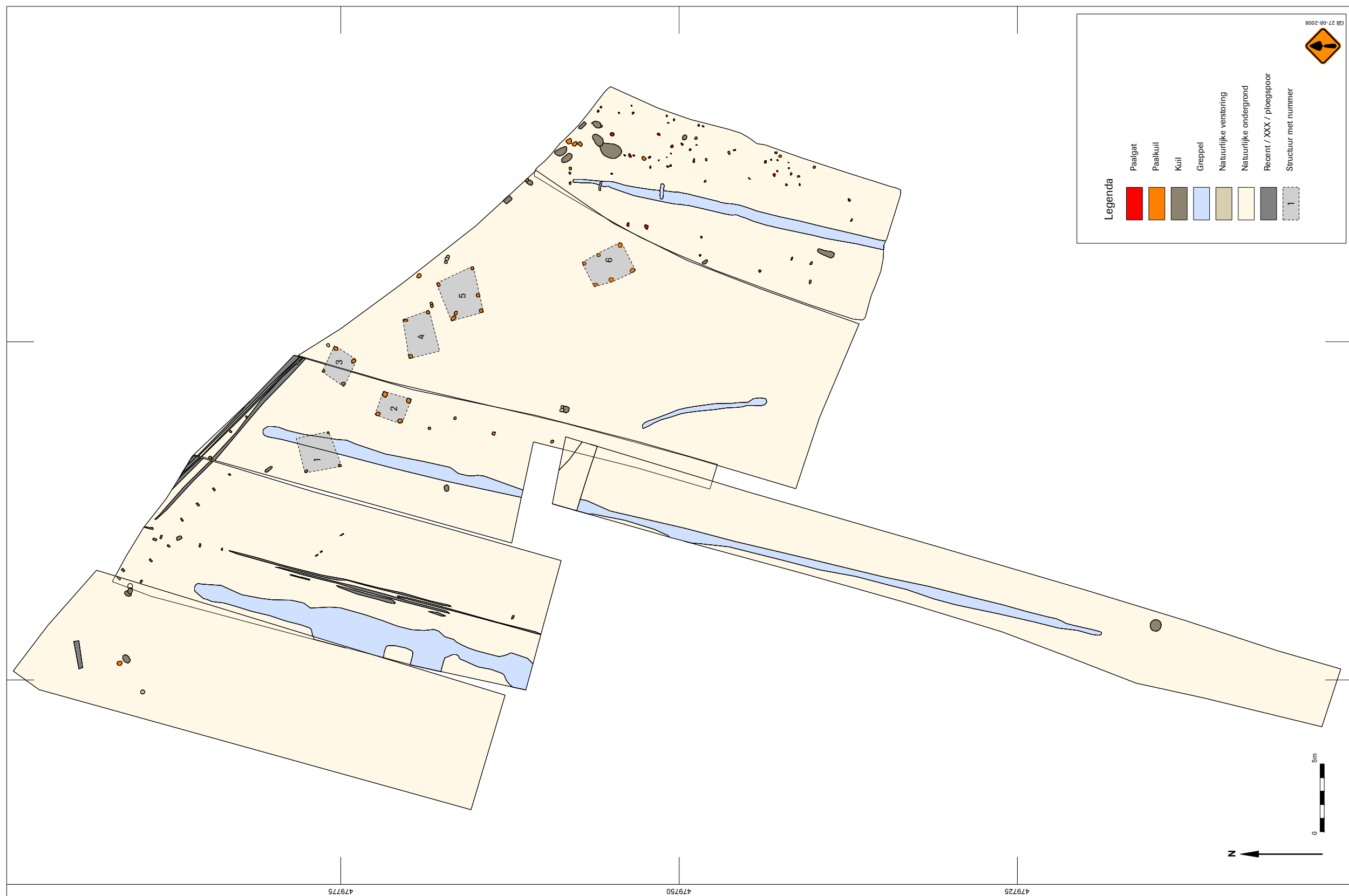


Bijlage 7. Allesporenkaart DO





Bijlage 8. Thematische kaart met aard spoor en structuren





Bijlage 9. Overzicht onderzoeken fase 1 t/m 3



Wierden - Enter De Akkers fase 3 Opgraving
Overzicht van alle grondsporen aangetroffen in de opgravingsputten van BAAC (zuidoostelijk deel) en ADC (noordwestelijk deel)



NH 24-12-2008



Verklarende woordenlijst

Antropogene sporen Alle immobiele sporen van menselijke oorsprong, variërend van paalgaten of fosfaatvlekken tot muurresten.

AMK Archeologische Monumentenkaart geeft een overzicht van gewaardeerde archeologische terreinen in vier categorieën: 1) Archeologische waarde, 2) Hoge archeologische waarde, 3) Zeer hoge archeologische waarde en 4) Zeer hoge archeologische waarde beschermd. De AMK is de gezamenlijke verantwoordelijkheid van de RACM en de provincies en wordt beheerd door de RACM.

Archeologische indicatoren Indicatief archeologisch materiaal dat bij (boor)onderzoek een aanwijzing kan zijn voor de aanwezigheid, ter plaatse of in de nabijheid, van een archeologische vindplaats.

Archis Archeologisch Informatie Systeem. Dit door de RACM beheerde systeem bevat informatie over o.a. onderzoeksmeldingen, vondstmeldingen, waarnemingen, complexen en monumenten.

¹⁴C Koolstof (radioactieve isotoop), gebruikt voor datering.

CIS Het landelijke registratienummer ten behoeve van archeologisch onderzoek, uitgegeven door het Centraal Informatiesysteem.

CMA Centraal Monumenten Archief.

Ex situ niet ter plaatse. Aanduiding die wordt gebruikt om aan te geven of grondsporen en / of artefacten zich niet meer op de oorspronkelijke plaats in de bodem bevinden. Behoud ex situ is het bewaren van de archeologische informatie door definitief onderzoek (opgraven, documenteren en registreren).

IKAW Indicatieve kaart van archeologische waarden, een door de RACM geproduceerde kaart op landelijk niveau met de verwachte relatieve of absolute dichtheid van (bepaalde) archeologische verschijnselen in de bodem.

IVO Inventariserend Veld Onderzoek. Het verwerven van (extra) informatie over bekende of verwachte archeologische waarden binnen een onderzoeksgebied, als aanvulling op en toetsing van de archeologische verwachting, gebaseerd op het bureauonderzoek middels waarnemingen in het veld.

In situ Achtergebleven op exact de plaats waar de laatste gebruiker het heeft gedeponneerd, weggegooid of verloren. Behoud in situ is het behouden van archeologische waarden in de bodem.

KNA Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie.

PVA Plan van Aanpak. Een door de opdrachtnemer op te stellen plan voor de uit te voeren werken waarmee beoogd wordt aan de vereisten zoals geformuleerd in het Programma van Eisen en/of het ontwerp te voldoen. Ook wordt hierin een voorstel gedaan voor de werkwijze waarmee de in het Programma van Eisen en/ of ontwerp geformuleerde resultaatsverwachtingen bereikt kunnen worden.

PVE Programma van Eisen. Het PvE is een door een bevoegde overheid opgesteld of bekrachtigd document dat de probleem- en doelstelling van de te verrichten werkzaamheden van de vindplaats geeft en de daaruit af te leiden eisen formuleert met betrekking tot het uit te voeren werk.

RACM Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurhistorie en Monumentenzorg, tot eind 2006 de ROB, Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek.

RTS Robotic Total Station. Hiermee worden vlakken direct digitaal ingemeten.

Selectieadvies Archeologisch inhoudelijk advies over de behoudenswaardigheid van een vindplaats. Dit wordt opgesteld aan de hand van de waarderingscriteria.



Afkortingen in de database

REFERENTIELIJSTEN

Versie 1.4

AARD SPOOR Aard van het spoor

Code	Omschrijving
AKR	(oude) akkerlaag
AWC	aardewerk-concentratie
BA	balk
BES	beschoeiing
BG	boorgat
BKS	bekisting
BOC	botconcentratie
BPA	beschoeiing, palen
BPL	beschoeiing, planken
BPT	beerput/beerkelder
BRL	brandlaag
BU	bustum
BUN	visbun
BV	bouwvoor
CR	crematiegraf
DIG	dierbegraafing
DK	drenkkuil
DLT	doorlaat (door een muur)
DP	depressie
DR	drain
EG	erfgreppel
ES	esdek
FU	fuik
GA	gracht
GE	geul
GHE	grafheuvel
GR	greppel
GRK	grafkuil
GT	goot
HA	haard
HAK	haardkuil
HG	huisgreppel
HKC	houtschool-concentratie
HI	hoefindruk
HO	hout
HU	hutkom
IN	inhumatiegraf
KEL	kelder
KGO	ovale kringgreppel
KGR	ronde kringgreppel
KGV	vierkante kringgreppel
KL	kuil
KS	karrenspoor
LAK	Laklaag
LAT	latrine
LG	laag
LO	ophogingslaag
LS	stortlaag
MI	muurinsteek
MR	muur
MSK	mestkuil
MST	muursteen
MU	muuruitbraak
NV	natuurlijke verstoring
NVD	dierlijke verstoring
NVP	plantaardige verstoring
OV	oven
PA	houten paal
PAK	paal met paalkuil
PG	paalgat
PGK	paalgat met paalkuil
PK	paalkuil
PL	plank
PLW	plaggenwand
PO	poel
POE	poer
POT	potstal
PS	ploegspoor
PSE	ploegspoor, eergetouw
PSK	ploegspoor, keerploeg
REC	recent
RPA	palenrij

RPG	rij paalgaten
RPK	rij paalkuilen
RPL	rij planken
SG	standgreppel
SI	silo
SL	sloot
SPB	spaarboog
SPG	spitsgracht
SS	spitspoor
ST	steen
STC	steenconcentratie
VL	vlek
VR	vloer
VSC	vuursteenconcentratie
VW	vlechtwerk
WA	waterput
WG	weg
WK	waterkuil
WL	wal
WOO	woonlaag
XXX	onbekend

COUPEVORM

Vorm van de onderkant van het spoor in de coupe.

Code	Omschrijving
ONR	onregelmatig
PNT	punt
RND	rond
VLK	vlak
KOM	komvormig

NG niet gecoupeerd

VLAKVORM

Vorm van het spoor op het horizontale vlak

Code	Omschrijving
LIN	lineair
ONR	onregelmatig
OVL	ovaal
RHK	rechthoekig
RND	rond
SIK	sikkelvormig
VKT	vierkant

KLEUR

Duiding van de kleur.

Code	Referentie
BE	beige
BL	blauw
BR	bruin
GL	geel
GN	groen
GR	grijs
OR	oranje
PA	paars
RO	rood
RZ	roze
WI	wit
ZW	zwart

Daarnaast:

D	donker
L	licht
SCH	schoon
VL	vuil
ZR	zeer

DBRGR = donkerbruin-grijs (hoofdkleur is dan grijs)



INSLUITSEL

Aard van een insluitel van een vulling.

Code	Referentie
AS	as
AW	aardewerk vaatwerk
BOT	bot (geen schelp)
BW	bouwaardewerk (baksteen, dakpan, tegel)
FE	ijzeroer
FF	fosfaat
GL	glas
HK	houtschool
HL	huttenleem
HT	hout
KER	keramische objecten (weefgewichten)
KI	kiesel
LR	leer
MET	metaal
MIN	mangaan
NS	natuursteen
OKR	oker
SCH	schelp
SL	slak
VKL	verbrande klei
VST	vuursteen

TEXTUUR

Textuur van een vulling met NEN-classificatie.

Code	NEN	Referentie
K	K	klei
ZK	Ks1	zware klei
MK	Ks2	matig zware klei
LK	Ks3	lichte klei
Z-K		zandige klei
ZI		zavel
ZZI	Kz1	zware zavel
MZI	Kz2	matig lichte zavel
LZI	Kz3	lichte zavel
L	L	leem
SL	Lz1	siltige leem
Z-L	Lz3	zandige leem
V	V	veen
V1	Vk3	venige klei
V2	Vk1	kleilig veen
V3	Vm	veen
Z-V	Vz1	zandig veen
Z	Z	zand
FZ	Zs1	fijn zand
MZ	Zs1	middelgrof zand
GZ	Zs1	grof zand
ILZ	Zs2	iets lemig zand
LZ	Zs3	lemig zand
IGHZ	g1	iets grindhoudend zand
MGHZ	g2	matig grindhoudend zand
SGHZ	g3	sterk grindhoudend zand
V-Z	Vz3	venig zand
G	G	grind
FG		fijn grind
GG		grof grind
IZHG	Gz1	iets zandhoudend grind
MZHG	Gz2	matig zandhoudend grind
SZHG	Gz3	sterk zandhoudend grind
ST		steen
HT		hout
H0	h1	humushoudend
H1	h2	matig humeus
H2	h3	humusrijk

INHOUD

Aard van het materiaal van een vondst.

Code	Referentie
AW	aardewerk vaatwerk
BOT	bot (geen schelp)
BW	bouwaardewerk (keramisch, geen steen)
COP	coproliet
GL	glas (geen slak)
HK	houtschool
HT	hout (geen houtschool, geen plantaardige resten)
KER	keramische objecten (weefgewichten ed.)
LR	leer
MET	metaal (geen slak)
MIX	gemengd
NS	natuursteen (geen vuursteen)
OKR	oker
PIJ	pijpenkoppen en -stelen
SCH	schelp
SL	slakken
TOU	touw (vaak vlas of bast)
TXT	textiel (wol of draad)
VKL	verbrande klei (geen lemen gewichten)
VST	vuursteen
XXX	overig

MONSTER

Aard van een monster.

Code	Referentie
MA	monster algemeen
MAR	monster artropoden
MBOT	monster bot
MC14	monster voor C-14 datering
MCH	chemisch monster
MCR	crematiemonster
MD	monster voor dendrochronologisch onderzoek
MFF	fosfaatmonster
MHK	houtschoolmonster
MHT	houtmonster
MP	pollenmonster
MSC	schelpenmonster
MSL	monster slijpplaat
MZ	zadenmonster voor botanisch onderzoek

VERZAMELWIJZE

Manier waarop een vondst of monster is verzameld.

Code	Referentie
AAC	aanleg coupe (handmatig schaven)
AANV	aanleg vlak of profiel (handmatig)
BIGB	bigbag
COUP	couperen (handmatig)
DETC	detectorvondst
LICH	lichten (vondst met omringende grond integraal verwijderd)
MAA	machinale aanleg
MAF	machinale afwerking (of machinaal couperen)
MSCH	machinaal schaven
PUNT	puntvondst (ingemeten)
SCHA	uitschaven (handmatig)
SPIT	uitspitten (handmatig)
TROF	troffelen